

**TARPTAUTINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA
“PEOPLE AT THE CROSSROADS OF SPACE
AND TIME (FOOTMARKS OF SOCIETIES IN
ANCIENT EUROPE)”**

2011 m. spalio 13–15 d. Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute vykusį tarptautinę konferenciją „Žmonės erdvės ir laiko kryžkelėse (visuomenių pėdsakai senovės Europoje)“¹ sutelkė įvairių šalių tyrinėtojus susitikti ir įdomiai padiskutuoti. Konferencija buvo puikiai organizuota, o tai jau tapo Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto organizuojamų archeologinių konferencijų neatsiejamu bruožu. Šį kartą dalyvių skaičius leido organizatoriams beveik visas konferencijų sesijas daryti plenarines – kiekvienas klausytojas galėjo išgirsti didžiąją dalį pranešimų. Jų per dvi posėdžių dienas buvo perskaityta 31. Čia trumpai norėčiau pristatyti pranešimų temas, pagrindines jų tezes arba idėjas, kurios man kaip konferencijos dalyvei labiausiai įsiminė.

Pirmoji sesija buvo skirta bronzos amžiaus visuomenių ekonomikai, kasdieniam gyvenimui ir sveikatai. A. Čivilytė įdomiai ir intriguojamai pristatė vyrąjančias teorijas, kurių rėmuose yra rekonstruojama bronzos amžiaus visuomenių sandara Rytų Baltijos regione. Ji įtikinamai kritikavo paprastai įsivaizduojamą piramidės pavidalo visuomenės struktūrą. Moksle įšivyravęs modelis, kad metalinių daiktų turėjimas reiškia aukštesnę visuomenės sluoksnį ir socialinę nelygybę, nėra negincijamas. Pranešėja pabrėžė, kad tapačios formos kitų medžiagų dirbiniai (pvz., kaulo, akmens) bei bronzinių dirbinių miniatiūros taip pat galėjo būti prestižo simboliai. Taigi būtina kuo visapusiškiau interpretuoti archeologinius šaltinius. A. Girininkas pristatė savo požiūrį apie ankstyvojo bronzos amžiaus ekonomikos ir visuomenių struktūrą Lietuvoje, remdamasis daugiausia Šventosios ir Kretuono gyvenviečių duomenimis. Įdomus pranešimo akcentas – autorius pabrėžė, kad pirmoji bronzą į

Lietuvą buvo atvežta dėl socialinių, o ne ekonominių priežasčių. Vystymasis iš medžiotojų-rinkėjų visuomenės link žemdirbių Lietuvoje vyko kitaip nei visoje Europoje. Apie 2000 m. pr. Kr. ekonomika kinta, bet žvejyba, medžioklė lieka svarbi, o žemdirbystė plėtojama lėtai. L. Daugnora ir A. Vasks pristatė savo bendrus tyrimus apie Padures piliakalnio Kurzemėje žmonių mitybą bronzos ir geležies amžiais. Pranešime aptarti mitybai naudotų gyvūnų rūšių nuošimčiai, jų kitimas skirtingais piliakalnio naudojimo laikotarpiais. Pavyzdžiui, vėlyvajame bronzos amžiuje valgiui buvo naudojama gana daug naminių arklių – žymiai daugiau nei vėlyvuojų piliakalnio naudojimo laikotarpiu geležies amžiuje. Veliuonos ir Narkūnų piliakalnių medžiaga buvo naudota palyginimui su Padures piliakalnio medžiaga.

Antroji sesija vyko dviejose skirtingose sekcijose (vienintelis kartas, kai konferencijos dalyviai turėjo pasirinkti, kurių pranešėjų norėtų klausytis). Pirmojoje sekcijoje buvo aptariami ankstyvosiose urbanistinio pobūdžio gyvenvietėse ir ankstyvuosiuose miestuose vykę procesai. S. Messalas pristatė slavizacijos pietvakarinuose Baltijos jūros arealuose problemą. R. Bruzis savo pranešimą skyrė *de luxe* gyvenimo stiliui pagal viduramžių Nurmuizos dvaro (Vakarų Latvija) archeologinius duomenis. R. Jonaitis supažindino su išpūdingu *Civitas Rutenica* XIV–XV a. paveldu per sociokultūrinę prizmę. R. Jarockis aptarė vieną išpūdingiausių Skalvos archeologinių paminklų kompleksų, Vilkyškių piliakalnį ir gyvenvietę Nemuno žemupio archeologinių duomenų kontekste.

Antrojoje sekcijoje, kurios pranešimų tema siejosi su socialinės diferenciacijos ir kultūrinių kontaktų ženklų problema, buvo perskaitytas O. N. Glazunovos pranešimas, skirtas vakarinės Maskvos XVII–XVIII a. keramikos panašumui į lietuviškuosius gaminius. Interpretacijos buvo paremtos vadinamosios miniatiūrinės Palestinos, pastatytos patriarcho Nikono XVII a., archeologinių tyrinėjimų medžiaga. Autorė akcentavo, kad Palestinai statyti

¹ Originalus konferencijos pavadinimas anglų kalba: „People at the Crossroads of Space and Time (Footmarks of Societies in Ancient Europe)“.

Nikonas pakvietė amatininkus iš užsienio, tarp jų ir iš LDK. Lietuviškosios ir rusiškosios keramikos panašumams iliustruoti O. N. Glazunova pasitelkė 2010 m. Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus išleistą katalogą „Klaipėdos pilies ir senamiesčio buitinė keramika XIV a. vid. – XIX a.“ Tenka apgailestauti, kad pranešimo autorė į konferenciją neatvyko, todėl į komentarus, jog Klaipėdos keramika atstovauja Rytų Prūsijos, o ne LDK paveldui, atsakyti negalėjo. Kita vertus, minėto katalogo panaudojimas liudija, kad archeologijos mokslui trūksta panašių Lietuvos miestų tyrinėjimų katalogų. A. Vilcāne pristatė žymaus Jersikos piliakalnio Latvijoje medžiagą šio objekto kaip galios centro Dauguvos vandens kelyje tyrinėjimų šviesoje. Jersika kartu su greta įsikūrusiu ankstyvuojančiu miestu buvo svarbus prekybos tranzito punktas. Apie šio piliakalnio įvairiapusę ekonominę reikšmę liudija geležies lydymo ir keramikos gamybos vietos. Greta esančiame kapinyne tarp palaidotų žmonių įkapių tyrinėtoja išskyrė statuso ženklus – kabučius ir kalavijo makštų apkalus. Jersikos medžiagoje pastebima ir Rytų krikščionybės simbolių, pvz., kryželių, o tai yra tranzitinių ryšių su Rusia pasekmė. R. A. Širouchovas aptarė prūsų karo elito, kurį X–XIII a. taip pat veikė ir išorės – Vakarų Europos, Lenkijos bei Rusios – įtakos, problemą. Pranešėjas pateikė karių kapams būdingo importo pavyzdžių. Nuo X a. pabaigos paplinta degintiniai kapai su ginklais ir žirgais, vadinamoji dviejų sluoksnių kremacija. Šie kapai liudija apie XI–XII/XIII a. prūsų elito, vykdykusio agresyvią politiką kaimynų atžvilgiu, formavimąsi. R. A. Širouchovas pagrindinius to meto prūsų kultūros bruožus apibendrino taip – unifikacija ir militarizacija.

Antroji plenarinė konferencijos sesija buvo skirta potemei „Visuomenės gyvenimo stilius, ritualai ir tikėjimai“. J. Žukauskaitė savo pranešime pateikė skirtingus teorinius modelius, pagal kuriuos atkuriamą Virvelinės keramikos kultūros nešėjų gyvenimą. Tokiu būdu pristatomi du požiūriai į šios kultūros nešėjus poliai: karių/taikios bendruomenės, mobilus gyvenimo būdas/sėslumas, kaimenių priežiūra/prekyba ir t.t. Įdomu, kad kiekvienas modelis

savaip patrauklus ir kiekvienam jų galima pateikti tiek pat argumentų „už“ ir „prieš“. I. Heske pranešime buvo pristatyti vėlyvojo bronzos amžiaus kabančios bronziniai indai, kurių gamyba, paplitimas ir pateikimas į lobius, matyt, buvo susiję su ritualais. Šie indai paplitę nuo Nyderlandų iki Latvijos. Ankstyviausi randami kaip aukos vandenyje, o vėliau buvo dedami į kapus. Būtent V bronzos amžiaus periodu šie dirbiniai plačiau paplinta palei Baltijos jūrą. Rytų Baltijos regiono archeologijai ypač svarbus atradimas buvo Staldzene lobis Latvijoje, rastas 2001 m. Kartu su papuošalais, bronzine kamanų dalimi buvo rastas ir aptariamo tipo bronzinis indas. I. Heske nuomone, lobis į Latviją atkeliavo iš Pietryčių Švedijos. Pranešėjas įvairiapusiškai išnagrinėjo latviškojo radiinio europinį kontekstą. M. Karczewskio pateikta medžiaga klausytojus nukėlė į geležies amžių, baltiškąją Bogaczewo kultūros sritį. Būtent iš degintinių kapų atrinktų augalų dalelės ir liekanos, iširtos botaniškai, suteikė daug naujų žinių apie augalų naudojimą laidojimo ritualuose. Augalai atliko įkapių ir kapų dangalų funkcijas. Nemaža jų dalis turėjo simbolinę ar maginę reikšmę. Štai mėta į laidotuvių laužą greičiausiai buvo metama dėl antiseptinių savybių. Magiškas galias galima priskirti ir kanapėms, taip pat vaistiniams augalams. Įdomu, kad pridėtiniuose kapų induose augalų liekanų nerasta. M. Karczewskio tyrimai yra puiki paskata ieškoti augalų liekanų ir Lietuvos laidojimo paminklų medžiagoje. O. A. Chomiakova aptarė ir interpretavo vadinamąjį „*Ringgarnitur*“ (žiedelių) Vakarų baltų papuošalų puošybos stilių, kurį susiejo su vietos elito meninio skonio išraiška. Autorė pristatė savo sudarytą puošybos žiedeliais variacijų tipologiją, pabrėždama, kad Vakarų baltai žiedelių puošybai naudojo tą pačią ir vienlaikę techniką kaip Wielbarko kultūros žmonės. Šis baltiškasis stilius gimė Wielbarko kultūros įtakoje, tačiau baltiškuosiuose papuošaluose matoma ir skandinaviškų dirbinių imitacija. Taigi žieduotosios segės ir kiti papuošalai su žiedeliais gimė ir vystėsi kaip įvairių Baltijos regiono arealų ryšių vaisius.

Paskutinė pirmosios konferencijos dienos sesija buvo skirta visuomenės socialinėms struktūroms ir gyvenimo būdo modeliams bei ritualams.

M. Ots pradėjo sesiją pranešimu apie natūralių gintaro klodų Estijoje reikšmę ankstyvojo metalų laikotarpio visuomenės gyvenimo kontekste. Estijoje gintaras gana retas radinys. Iki šiol manyta, kad visi natūralaus gintaro radiniai čia buvo įvežtiniai. 2009 m. atradimai Vintri vietovėje iš dalies pakeitė šį požiūrį: 500 m nuo kranto linijos buvo surinkta apie 200 g gintaro, o tai Estijoje yra didelis kiekis. Radiokarboniniu metodu klodo sluoksnis datuotas 900–540 m. pr. Kr. Pranešėja palygino gintaro radinių išsidėstymą Estijoje nuo akmens amžiaus iki ankstyvojo metalų laikotarpio. Suskaičiavus gintaro radinius ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenvietėse Estijoje paaiškėjo, kad jų tankis ištirtuose plotuose ne ką mažesnis nei Kivutkalns piliakalnio bronzos amžiaus sluoksnyje. Taigi M. Ots pranešimas įneša svarbių pataisų į gintaro vaidmens ankstyvojo metalų laikotarpio žmonių gyvenime problemą. A. A. Zinovjevas patraukliai pateikė paleozoologinių tyrimų duomenis apie šuns vaidmenį viduramžių Novgorode. Tyrinėjant kaulinę medžiagą buvo siekta atsakyti į klausimą, kokios veislės šunys gyveno XI–XII a. Novgorode, koks buvo jų ūgis, svoris. Lyginant su dabartinėmis veislėmis, dauguma Novgorodo šunų ūgiu buvo panašūs į Brittany spanielius. Žmogaus ir šuns santykiuose vyravo draugystė, nes šunys buvo valgomi tik bado atveju. Po mirties šunys dažnai buvo laidojami, tiesa, kartais jų oda buvo naudojama namų ūkyje. A. Šnė pristatė teorinių modelių problemą, rekonstruojant socialinius ir politinius santykius priešistorinėje Latvijoje. Akcentuota „vadystės“ ir „valstybės“ sąvokų vartojimo chronologija, socialinės visuomenės struktūros atkūrimo sunkumai. Autorius pabrėžė, kad archeologinėje medžiagoje lengviausia identifikuoti amatininkų socialinę grupę, tačiau detalesnė socialinė stratifikacija sunkiai išskiriama, bet tai nereiškia, kad socialinių skirtumų nebuvo.

Antra konferencijos diena prasidėjo sesija, kuri buvo skirta aukšto rango žmonių sluoksniui *Barbaricum*. R. Banytė-Rowell, A. Bitner-Wróblewska, Ch. Reich aptarė turtingiausius Vakarų Lietuvos kapinynų su akmenų vainikais kapus romėniškuoju ir ankstyvuoju tautų kraustymosi laikotarpiais, išskir-

damos kiekybinius ir kokybinius tokių kapų bruožus. Siekiant išskirti elitą Lietuvos pajūryje, susiduriama su sunkumu ta prasme, kad čia nerandama kitose *Barbaricum* teritorijose sutinkamo išskirtinio elito sluoksnio, kurį kapuose indikuoja auksinių ir sidabrinių papuošalų gausa, romėniškasis prabangos prekių (pvz., stalo indų) importas. Neabejotinai Vakarų Lietuvos gyventojai turėjo ryšių su Baltijos regiono ir tolimesnių sričių germanais: baltai puošėsi prabangių germanų elito papuošalų imitacijomis ir sekiniais, tačiau dažnai šie sekiniai buvo prieinami ir „viduriniajam“ baltų luomui. Taigi keliamas klausimas, ar turtingiausiai palaidoti asmenys Lietuvos pajūryje buvo tik lokalus elitas, ar jis atliko vadovojamą vaidmenį ir ryšiams su tolimesnėmis *Barbaricum* sritimis palaikyti. Ch. G. Schmidtas supažindino su išpūdinga Fienstedt vietovės (Turingija) paminklų kaip nedidelės „centrinės vietos“ medžiaga, interpretuodamas germanų elito Vidurio Vokietijoje ir jų ryšių su romėnų visuomene klausimus. Fienstedte jau ištirta apie 20 000 m² teritorija, pateikusi daug naujų duomenų apie gyvenimą vadinamojo Hassleben-Leuna tipo paminklų areale. Nors Fienstedte nerasta didelių pastatų, tačiau aukštą gyvenimo lygį liudija čia gausiai randami žalvariniai papuošalai ir jų fragmentai, romėniškojo importo daiktai: karybos, žalvariniai ir stiklo daiktai, romėniškosios monetos, tarp jų figūrėlė, panaši į randamas romėnų mieste Mainze, liudijanti, kad Hassleben-Leunos grupės germanai iš romėnų perėmė ir pasaulėžiūros dalykus. Pranešėjas pristatė ir turtingiausią kapą iš Fienstedto kapinyno, kurio duobės įranga turi „kunigaikštiško“ kapo bruožų. Čia buvo gausu papuošalų ir ginklų, bet nebuvo romėniškų indų. Kita vertus, tuo metu, III a. viduryje, į Vidurio Vokietijos *Barbaricum* erdvę buvo įvežama daug romėniškų indų, jie nebebuvo tik elitiniai. Šis kapas yra pavyzdys, kad mirusiojo statusui nustatyti turi reikšmės ne tik kiekybiniai ir kokybiniai įkapių vertinimai, bet ir kintantis kai kurių prekių „elitiškumas“. K. Czarnecka supažindino su išskirtinai puošniais skydais Przeworsko kultūroje, kurie buvo tarpregioniniai statuso ženklai anksty-

vuojū romėniškuoju laikotarpiu. Czėsksko kapinyne Lenkijoje rastąsias skydo liekanas sudarė pakraščių apkalai, umbas ir rankena. Pastaroji įdomiausia – dengta sidabro plokštele ir puošta filigrano būdu. K. Czarneckos nuomone, toks skydas vargu ar tiko kovai, nes buvo perdėm puošnus. Matyt, tai paradinis dirbinys. Czėsksko skydo rankenos analogų yra įvairiuose regionuose, o tai byloja apie abipusius karinio elito ryšius *Barbaricum*, ritualinius dovanų mainus. Įdomu, kad Czėsksko k. 93 skydas buvo vientelė įkapė – gali būti, kad vieno sidabruoto skydo pakako išskirtiniam mirusiojo statusui pabrėžti.

Sesiją „Ritualai, tikėjimai ir kontaktai“ pradėjo A. Rzeszotarska-Nowakiewicz ir T. Nowakiewicz, pristatydami savo sensacingą pastarųjų metų tyrinėjimų prie Nidaino ežero Mozūrijoje medžiagą, klausdami, kokio pobūdžio yra šis naujai atrastas paminklas – aukojimų vieta pelkėje ar su laidojimo ritualais susijęs objektas. Tyrinėjimų metu rasta geležinių ginkluotės elementų, tarp jų – romėniškų grandininių šarvų fragmentų, diržų apkalų, tarp jų – nevietinės kilmės, detalių, tokių kaip sidabrinės auksuotos plokštelės su žuvies, liūto atvaizdais, kalavijo makštų (?) paaukuota plokštelė, kurioje pavaizduoti liūtai, delfinai ir paukščiai. Daugelis radinių buvę lauže, bet nesusilydę. Jų chronologija – IV–VIII a. Šio archeologinio objekto funkcija neabejotinai susijusi su kulto vieta, o radiniai galėjo būti paaukoti dievams arba patekti į vandenį laidojimo ceremonijų metu. Išskirtiniai nevietinės gamybos dirbiniai rodo nusidriekusius ryšius link Juodosios jūros regiono ir kontaktus su Bizantijos imperija. Radinių pobūdyje išvelgiama taip pat ryšių su pietiniu Skandinavijos regionu atšvaitų. V. Vaitkevičius klausytojams pateikė medžiagą apie dar vieną mįslingą baltų paminklą – Bajorų kapinyną, kuris taip pat buvo susijęs su kultine vandens reikšme, vandens kaimynyste, pasirenkant laidojimo vietą. Čia atidengtos degintinių kaulų koncentracijos, datuojamos XIV a. pabaiga – XV a. pradžia. Buvo sudeginti ne tik žmonių, bet ir gyvulių kaulai. Įkapės pasitaikė turėjusios įvairių funkcijų – nuo ginklų iki papuošalų. Rasta ir reta XIV a. pabaigos moneta. Analogų

Bajorų radiniams žinoma Obeliuose ir Kernavėje. Tai svarbūs visuomenės virsmo krikščionimis laikotarpio paminklai. Bajorų tyrinėjimai parodė, kad senasis kremavimo paprotys išliko iki XV a. pradžios. T. Bochniakas, O. Harasimas, aptardami ikiromėniškojo geležies amžiaus Oksyvo kultūroje randamas „S“ motyvu ornamentuotas kalavijų makštis, atskleidė tarpregioninių ir daugiakrypčių vietos elito ryšių reikšmę. „S“ motyvas buvo būdingas keltiškiems makštų apkalams. Kiti importo iš La Teno kultūros pavyzdžiai – bronziniai indai. Įdomu, kad visi „S“ ornamentu puošti kalavijų apkalai buvo rasti Vyslos žiotyse nedideliu atstumu vienas nuo kito. Tai regionas, kuriam įtaką darė ir Vakarai, ir Pietūs.

Kita sesija buvo skirta amatininkystei, prekybai ir kontaktams. B. Kontny skaitė pranešimą intriguojančiu pavadinimu: „Prekyba, druska ir gintaras. Elito formavimasis Elbląngo grupėje Šiaurės Lenkijoje (vėlyvasis tautų kraustymosi laikotarpis)“. Šio arealo kapinyuose randamos įkapės liudija apie multikultūrinę Elbląngo grupės paminklų prigimtį, kurioje vyrauja baltiškasis elementas. Kartu su vietinių formų papuošalais randamos importinės „S“ pavidalo, simetrinės, ažūrinės segės. Dalį kostiumo elementų galima vertinti kaip importo imitacijas. B. Kontny, primindamas Teodoriko „laišką“, kuris yra diplomatinės kalbos modelis, o ne tikros korespondencijos šaltinis, vis dėlto linkęs manyti, kad tokie kontaktai dėl gintaro galėjo būti užmezgti su Italija, kad baltai patys ten galėjo nukeliauti. Kitas Elbląngo grupės žmonių prioritetas galėjo būti druskos įvežimas, apie tai liudytų aplinkiniai vietovardžiai „Truso“, „Druso“. Būtent svarbių prekybos objektų kontrolė suteikė šios grupės žmonėms galių. Pranešėjas išsakė savo požiūrį, kad šios baltų/multikultūrinės grupės žmonės turbūt turėjo ir savo laivus Baltijos jūroje. Laivybos saugumą tuo metu galėjo užtikrinti Pietų Skandinavijos gyventojų vykdoma kontrolė. J. Ciglis pateikė demografinių procesų vaizdą Rytų Latvijoje I–VII a., remiantis laidojimo paminklų medžiaga ir naudojant kartografinį metodą. Džiugu, kad medžiaga buvo pristatyta ją skirstant pagal Vidurio Europos chronologinę schemą, pirmiausia aptariant vėlyvojo ikiromė-

niškojo laikotarpio – B1 periodo medžiagą. J. Ciglis pateikė novatorišką požiūrį Latvijos archeologijoje, medžiagą dalindamas siauresniais periodais ir taip iliustruodamas, kad ir Latvijos medžiagoje galima aiškiai išvelgti ankstyvojo ir vėlyvojo romėniškojo laikotarpių bei tautų kraustymosi laikotarpio fazes. Pranešėjas akcentavo baltų ir ugrofinų paminklų santykį areale kiekvienoje fazėje, laidojimo paminklų bruožus. I. Virse ir R. Ritums klausytojus supažindino su Grobiņa archeologijos paminklų kompleksu, kuris įtrauktas į UNESCO paminklų sąrašą. Iki VII a. vidurio Grobiņas apylinkės buvo apgyvendintos vien kuršių, o vėliau čia atsikėlė naujakuriai iš žemyninės Švedijos ir Gotlando. Piliakalnio teritorijoje jie įkūrė gyvenvietę. Skandinaviškasis elementas čia išlieka iki IX a. vidurio. Gretimose apylinkėse gyventa kuršių. Toji multikultūrinė kaimynystė kelia daugiau klausimų nei teikia atsakymų. Latvijos archeologai tikisi, kad prasidėjęs bendradarbiavimas su vokiečių ir skandinavų kolegomis tiriant Grobiņas apylinkes bei nauji metodai atskleis daug mįslingų paminklų komplekso paslapčių. M. Karczewska detalai aptarė brūkšniuotosios keramikos, randamos Palenkės regione, į rytus nuo Bogaczewo kultūros, formas ir ornamentiką. Šiame regione ankstyvuojanti romėniškojo laikotarpio, kaip ir pagrindinėje brūkšniuotosios keramikos teritorijoje, nėra žinoma laidojimo paminklų. Palenkės vėlyvoji brūkšniuotoji keramika turi bendrą stilistinių formų bruožų su kaimynine Bogaczewo kultūros keramika. Vėlyvuojanti romėniškojo laikotarpio Palenkės regionas tampa besiplečiančios Wielbarko kultūros arealu. Iki šio proceso Palenkės žemės su lokalia keramikos radimvietėmis M. Karczewska linkusi laikyti savita kultūrine sritimi, įsiterpusia tarp brūkšniuotosios keramikos pagrindinio arealo, vėlyvosios Zarubincų kultūros, Bogaczewo ir Przeworsko kultūrų.

Paskutiniosios konferencijos sesijos, skirtos visuomenių ekonomikai ir socialiniam vystymuisi, pranešimuose daugiausia pristatyti tarpdisciplininių tyrimų rezultatai. A. Bliujienė, M. Stančikaitė, S. Messalas, R. Taraškevičius, J. Mažeika, P. Szwarczewskis vykdė įvairiapusių tyrimus Skomantų pi-

liakalnyje ir jo aplinkoje, siekdami surasti žmonių veiklos pėdsakų šiame mikroregione įvairiais laikotarpiais. Tam tikslui buvo derinti geomagnetiniai tyrimai su mažos apimties archeologiniais tyrinėjimais. Atlikta geomorfologinė vietovės analizė, žiedadulkių, paleobotaniniai tyrimai, sluoksnių datavimui pasitelkti radiokarboniniai tyrimai. Archeologinių kasinėjimų metu nustatyta, kad piliakalnyje susiklostė dviejų laikotarpių kultūriniai sluoksniai: žemesnysis romėniškojo periodo – ankstyvųjų tautų kraustymosi laikų, o aukštesnysis vikingų laikotarpio – ankstyvųjų viduramžių (maždaug iki XIII a.). Tarpdisciplininiai tyrimai Skomantų piliakalnio aplinkoje padėjo neintervenciniais metodais svariai papildyti nedidelės apimties archeologinių tyrimų medžiagą, atkleidžiant žmonių veiklos etapus mikroregione. N. A. Krenke pateikė Maskvos upės baseino ankstyvojo geležies amžiaus – tautų kraustymosi laikotarpio archeologinės medžiagos interpretaciją. Tyrimų objektas – Djakovo tipo piliakalniai, išsidėstę palei Maskvos upę (Maskvos miesto ribose). Radinius chronologiškai interpretuoti padėjo apie 100 radiokarboninių datų iš piliakalnių sluoksnių. Žemdirbystė geležies amžiuje buvo gana gerai išvystyta – tai liudija grūdų liekanos ir atlikta žiedadulkių analizė. Keramikai I–III a. būdingas Rytų baltų arealo stilius, tačiau jis keičiasi IV–V a. Juvelyrikoje II–III a. pastebimos sarmatiškos įtakos, o III–V a. paplinta papuošalai su spurgeliais – anot N. A. Krenke, tai rodo, kad vėlyviausioje Djakovo tipo piliakalnių stadijoje gyventojai jau buvo ugrofinai, o ne baltai. Platesniam baltų paveldo chronologiniam vertinimui, man atrodo, yra labai svarbus pranešimo autorius teiginys, kad piliakalniuose rasti emaliuoti dirbiniai datuoti ne vėliau kaip III a. Tai patvirtino ir radiokarbono datos. A. N. Chochlovas savo pranešime pristatė turtingą naujai atrastų paminklų Sembos pusiasalio pakrantėje medžiagą. Nauji atradimai buvo padaryti tiesiant kelią Zelinogradsk–Svetlogorsk. Paminklai išsidėstę palei Alejkos upę. Tyrimuose taikyti nauji metodai, padaryta daug radiokarboninio datavimo analizių. Be abejo, tai didžiulis įnašas į gyvenviečių tyrinėjimus, atsveriant turtingą

Sembos pusiasalio laidojimo paminklų medžiagą. T. Ibsenas savo pranešime apibendrino jau 7 metus trunkančius Wiskiauten/Mohovoje apylinkių tyrinėjimus. Pirmiausia didžiuliame gyvenvietės areale buvo atlikti geomagnetiniai tyrimai, po to anomalijų vietos patikrintos gręžiniais (jų atlikta per 200), galiausiai 22 vietos pasirinktos kasinėjimams. Iš viso iširta apie 2000 m². Tyrimais buvo nustatytos kelios Wiskiauten gyvenvietės fazės, kurių ankstyviausia – V a., o vėlyviausia – XI/XII a. Labiausiai siekta atrasti Wiskiauten kaip vikingų laikotarpio prekybos centro paliudijimų. Tarp jų rasta dirhemo, rytietiško diržo apkalų, kalavijo rankenos buoželių ir kitų radinių, tačiau jų kiekis nesiekė svarbios prekybos vietos radinių lygio. Dalis prekybos vietos kriterijų Wiskiauten atitinka, tačiau kaip tokio pobūdžio gyvenvietei trūksta įtvirtinimų, per maža tipiško vakarie-

tiško, rytietiško bei skandinaviško importo daiktų. Taigi T. Ibsenas šiame tyrimų etape pateikia išvadą: Wiskiauten gyvenvietė buvo prekybos vieta, bet mažesnė ir ne tokia svarbi, kaip tikėtasi prieš pradėdant tyrinėjimus.

Konferencijos pranešimai buvo baigti skaityti. C. von Carnap-Bornheimas dar kartą pabrėžė konferencijoje iškeltus klausimus. Dalyviai dėkojo organizatoriams už surengtą įdomų ir vaisingą mokslininkų susitikimą. Vakare mokslinės diskusijos buvo tęsiamos neformalioje aplinkoje, o kitą dieną dalyviams buvo surengta įdomi ekskursija po Klaipešos krašto ir Vakarų Žemaitijos archeologijos bei kultūros paminklus. Kolegoms iš Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto linkime tolesnio kūrybingumo, padėsiančio ir ateityje surengti dar ne vieną įspūdingą tarptautinę konferenciją.

Rasa BANYTĖ-ROWELL

MOKSLINĖ KONFERENCIJA „IŠ BALTŲ ETNINĖS ISTORIJS“

2011 m. rugsėjo 29–30 d. Vilniuje, Lietuvos mokslų akademijos Mažojoje salėje, vyko mokslinė konferencija „Iš baltų etninės istorijos“, skirta žymiajai mūsų archeologei Marijai Alseikaitei-Gimbutienei atminti, kurią organizavo Vilniaus pedagoginio universiteto (nuo 2011-10-21 Lietuvos edukologijos universitetas) Baltų proistorės katedra ir Lietuvos mokslų akademija. Jos metu iš viso buvo perskaityta 15 pranešimų.

Konferencijos idėja kilo apsižiūrėjus, kad etninės istorijos ir etnogenezės klausimai nejučia tapo tarsi užmiršta sritis. Paskutinį kartą kompleksinės konferencijos šia tema vyko dar sovietmečiu. 1987 m. išleistas darbas „Lietuvių etnogenezė“ buvo pirmas, kartu ir paskutinis mėginimas bendromis jėgomis nušviesti lietuvių kilmę, parodyti svarbiausius lietuvių tautos raidos etapus, glaudžiai susijusius ne tik su kitomis baltų gentimis, bet ir kitais kaimynais. Per praėjusius du nepriklausomos Lietuvos dešimt-

mečius taip ir nebuvo nė vieno mokslinio renginio, kur būtų kryptingai gvildinama ši problema. Todėl šia konferencija mėginta pažvelgti, kaip klostosi lietuvių etnogenezės ir etninės istorijos tyrinėjimai, kas apskritai yra tyrinėjama, kas pasiekta, kurlink einama, o gal tai dabar tapo neaktualia sritimi. Pasidalinti mintimis šį kartą buvo kviesti archeologai, kalbininkai ir mitologijos srities atstovai.

Konferenciją sveikinimo žodžiais pradėjo Lietuvos mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus vadovas prof. Aleksandras Vasiliauskas ir Lietuvos edukologijos universiteto rektorius, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys prof. Algirdas Gaižutis.

Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus atstovo Janio Ciglio pranešimas „Rytų baltai finų ir slavų apsuptyje“ skirtas rytinių baltų santykiams su kaimynais aptarti. Pasak autoriaus, nors hidronimus priskirti konkrečiam laikotarpiui yra sudėtinga, tačiau tai nėra neįmanoma. Pavyzdžiui, hidronimai, aptinkami prie baltų ir finų ribos Latvijos teritorijoje, atitinka ribą tarp pilkapių su akmenų vainikais ir Bal-